

تحولات این دوره برخوردار است. مقاله حاضر، با فرض اهمیت موقعیت جغرافیایی تبریز و نزدیکی آن با مناطق قفقاز، استانبول و شرایط اقتصادی این دوره تبریز با ویژگی اهمیت تجارت و بازرگانی در آن به دلیل همان موقعیت جغرافیایی، در پی بحثی در باب چرایی پیشگامی تبریز در جریان نوگرایی این دوره است. ارتباط تجاری و بازرگانی تبریز با همسایگان خود زمینه‌ساز تحرک فکری شده و منطقه را برای پذیرش اندیشه‌های نو مهیا ساخت.

«انقلاب مشروطیت: دوره آغازها»

آقای دکتر ابوالفضل فنی‌زاده به همراه همکار خویش در این مقاله در پی اثبات این مسأله است که نهضت مشروطیت همچنان که نظام سیاسی حاکم را دچار تغییر و تحول ساخت، بلکه تأثیر بسزایی در سایر حوزه‌ها و عرصه‌های زندگی ایرانیان آن دوره نیز داشته است. عرصه ادبیات از جمله آن حیطه‌هایی است که به تبع مشروطیت دچار تحولات جدی شد. درونمایه‌های شعر را تغییر داد و باعث آگاهی هر چه بیشتر مردم به حقوق خود شد. شعرای آن عصر با سرودن شعرهایی انقلابی در مضامینی چون وطن، آزادی، حقوق زن، خرافه‌زدایی و... این آگاهی را به انجام رساندند. نویسندگان مقاله حاضر، عوامل ادبی مؤثر در بروز انقلاب مشروطه و تأثیر این انقلاب در تولید قالب و مضامین شعری مورد بررسی قرار داده‌اند.

«رساله «یک کلمه» راهنمای سیاسی

جریان مشروطه خواهی در ایران

رساله «یک کلمه» به عنوان یکی از منابع جریان مشروطه خواهی در ایران از جمله منابع موثق و قابل ارجاع در مشروطه شناسی است. وجود رسالات چند دهگانه اعم از موافق و مخالف با آن نهضت بسیار قابل تأمل و توجه است که یکی از آن نوشته‌های کوتاه، همین رساله یک کلمه نوشته میرزا یوسف خان مستشارالدوله است. محمدرضا انزلی در این مقاله بنا دارد که تفکر قانون رابه عنوان یکی از مهم ترین زمینه‌های تجدد خواهی در ایران عصر قاجار نشان دهد و همین طور می‌خواهد نقش روشنفکران را نیز در این دوره بیان کند، البته این نوشته مستشارالدوله تلاش می‌کند مبانی اندیشه قرآن و شرع مقدس را نیز مورد دقت قرار دهد. او از دودیدگاه مبنای حقوق جدید و مبنای شرعی برای ایجاد سلسله قاجار، فهم اندیشه میرزا یوسف خان و مهم تر از آن مبانی این تفکر حائز اهمیت فراوان است. همان گونه که گفته شد وجود نزدیک به ۸۰ رساله در عصر مشروطه و با موضوع نهضت مشروطیت از منابع دست اول و قابل اعتنا در این موضوع است که ضروری است ضمن تجدید چاپ همه آنها و چاپ انتقادی آنها، در دسترس همگان قرار گیرد.

«جمع بندی»

از مجموع نزدیک به ۲۰۰ مقاله رسیده به دبیرخانه همایش، مقالاتی که سهم بیشتری را به خود اختصاص داده‌اند، در این موضوعات به رشته تحریر درآمده‌اند: ۱- مشروطه تبریز، مشروطه مشروعه بود. ۲- نقش اوضاع و احوال اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تبریز در نهضت مشروطیت. ۳- نقش روحانیون تبریز و آذربایجان در این نهضت فراگیر. ۴- نقش نویسندگان و صاحبان نشریات داخلی و خارجی. ۵- نقش بزرگان شهر تبریز که نام هر کدام از آنها جزء تاریخ معاصر کشورمان و عصر مشروطه است. ۶- نقش بانوان در شکل گیری و تداوم مشروطیت در تبریز.

همکاران خود، آن رابه همایش ارسال کرده‌اند. این مقاله تلاش کرده تازمانی را معرفی کند که در آذربایجان و تبریز، دوشادوش همراهمان در مبارزات عصر مشروطه فعالیت داشتند. این نویسندگان با تخصص در کتاب‌ها و اسناد موجود دوره مشروطه، توانسته‌اند به این اسامی دست پیدا کرده و در یک مقاله آنها را معرفی کنند در حالی که یقیناً تعداد بانوان مشارکت کننده و نهضت مشروطیت تبریز بسیار بیشتر از این تعداد است، بانوانی که در دسته‌ها و سنگرها حضور داشته تا زنان پرستار، آشپز، خیاط و... هر کدام به نحوی در پیروزی نهضت مشروطیت سهیم بودند. این مقاله از این جهت تازگی دارد که توانسته خواننده علاقه‌مند رابه نکته‌های هدایت کند که در طیف زنان حاضر در نهضت مشروطیت تبریز، تنها محدود به زینب پاشا نیست و ده‌ها زن دیگر در این حادثه مهم نقش داشته‌اند.

«جایگاه تاریخی آذربایجان و تبریز، قبل و بعد از مشروطه»

آقای احد غلامی نویسنده این مقاله در پی بررسی روند مبارزات و مقاومت مردم آزادی خواه آذربایجان و تبریز با هدف تبیین جایگاه تاریخی این سرزمین در قبل و بعد از مشروطه است که به عنوان یکی از کانون های اصلی تحول خواهی و خاستگاه خیزش های ضد استعماری بود. در این مقاله با اشاره به نهضت موفقیت آمیز تنباکو که به عنوان یکی از عوامل بیداری ایرانیان محسوب می‌شود، اراده آزادی و استبدادستیزی را در مردم پدید آورد که تداوم آن اراده مبارک در نهضت مشروطیت و قیام مردمی ۲۹ بهمن ۱۳۵۶ (ش) متجلی شده و به واقعه تاریخی پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ منتهی شد. نقش آفرینی مردم آذربایجان و الهام بخش بودن حرکت آنها در ایران، از جمله مسائلی است که در توصیف و تحلیل تاریخ ۲۰۰ ساله اخیر کشورمان قابل انکار و حذف نمی‌باشد. زمان شناسی، اقدام بهنگام و پیش رونده از جمله ویژگی های مردم تبریز در تحولات مهم گذشته و حال است.

«تحلیل گفتمانی مکتب تبریز در عصر مشروطه»

آقای داود احمدزاده نویسنده این نوشته، نهضت مشروطیت را از جهت دیگر مورد بررسی قرار داده است؛ البته در کنار این مقاله، مقالات دیگری هم در این مسیر تدوین شده و در مجموعه مقالات همایش موجود است. آن جهت دیگر که به نظر نویسنده دارای اهمیت بوده این است که نهضت مشروطیت میداو رهبران آن مبدع مفاهیم نو و مدرن در فضای فکری و اجتماعی سنتی ایران است که نتوانست تأثیرات زیادی را بر گفتمان های فکری ایران بگذارد. مطالعه نقش مردم تبریز از این رهگذر به گواه بسیاری از پژوهشگران، کم نظیر و حتی بی نظیر است و دارالسلطنه تبریز مرکز مهمی برای رشد افکار نو و توسعه گرا محسوب می‌شود.

«اصول مشروعه خواهی در مکتب تبریز»

(بازخوانی رساله کشف المرآة المشروعه والاستبداد)

آقای دکتر شاکری خویی در این مقاله، اولین نکته‌ای که بدان پرداخته و خواننده خود را با آن درگیر کرده است وجود قرائت های مختلف و گاهی کژفهمی و برداشت های گوناگون از حرکت مشروطه خواهی در ایران و تبریز است. آنچه که نویسنده این نوشته می‌خواهد آن رابه اثبات رساند مشروعه خواهی مردم تبریز است نه مشروطیت سکولار و غربی «رساله کشف المرآة» محمدحسین علی اکبر تبریزی، یکی از رساله های عصر مشروطیت بوده که در این راستا تالیف شده و با نقد مبانی مشروطه خواهی به دنبال بحث و دفاع از مبانی شرعی و فقهی مشروعه خواهی است. نویسنده این مقاله بازخوانی این رساله را در این راستا مهم دانسته و به صورت مستوفی پیرامون مطالب متنوع آن توضیحاتی را آورده است.

«تأثیر موقعیت جغرافیایی و اقتصادی تبریز در پیشگامی آن در جریان نوگرایی عصر قاجار»

آقای عارف نریمانی در نوشته خود این مطالب را مورد توجه قرار داده است: تبریز را می‌توان پیشگام گرایش های نوگرایانه قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ دانست که در نهایت به رویداد مهم مشروطیت منجر می‌شود. تبیین چرایی این پیشگامی از اهمیت اساسی در شناخت

حضور هنری نور در معماری خانه های عهد مشروطیت تبریز بر اساس اندیشه های اشرافی سهروردی است که به عنوان نمونه، خانه معروف به حیدرزاده انتخاب و این نظریه در آن پیاده شده است. خوانندگان علاقه مند می‌توانند با مراجعه به اصل مقاله، اطلاعات بسیار تحقیقی در این زمینه به دست آورند.

«انقلاب مشروطه ایران و ستارخان در آینه آثار ادبی قفقاز»

اشخاص شاخص و مطبوعات معروف در عهد مشروطیت، دو امر مؤثر در حدوث و تداوم نهضت محسوب می‌شوند. آقای دکتر غفار عبداللهی نویسنده این مقاله بر این باور هستند که مطبوعات چاپ قفقاز نقش عمده ای در رساندن صدای مقاومت مردم تبریز و بقیه مناطق ایران داشتند و آنها بودند که با اشعار خود انگیزه انقلابیون را بیشتر و به آن جرات و جسارت می‌بخشیدند و در سایه همین مطالب بود که عده ای از قفقاز یان به کمک مجاهدان ایرانی شتافتند. در این بین آنچه بیشتر از سایر مطالب، خواننده داشت مطالبی بود در خصوص ستارخان؛ سردار ملی.

«نهضت مشروطیت و جریان سازی هویت انقلاب اسلامی ایران»

این مقاله به بررسی مهم ترین تحولات حوزه نهضتی و انقلاب اسلامی در ایران معاصر پرداخته است. آقای دکتر بهزاد قاسمی، این سوال اساسی را مطرح کرده اند که ایدئولوژی و هویت سیاسی مستقل، چگونه از نهضت مشروطیت به انقلاب اسلامی انتقال یافت؟ و اینکه تحول در هویت سیاسی مستقل چه تأثیری در انقلاب اسلامی داشته است؟ یافته های نویسنده حکایت از این امر دارد که روحانیت در انقلاب مشروطه در فرآیند مشروطه قرار گرفتند؛ هر چند در ابتدا حضور داشتند، ولی در انقلاب اسلامی، روحانیت به رهبری حضرت امام خمینی (ره) به صورت منسجم و رهبری واحد، هویت سیاسی مستقل داشتند و آغازگر انقلاب بودند. یکی دیگر از یافته های این مقاله، وجود رابطه مهم بین آسیب شناسی نهضت مشروطه در حوزه برسازی و هویت سیاسی روحانیت است.

«تحلیلی تاریخی-روانشناختی بر مولفه های رفتاری توده مشروطه خواه تبریز»

این مقاله بین رشته‌ای که توسط آقای دکتر محمود میهمان نواز و همکاران شان تهیه و به همایش ارائه شده، به دنبال بیان این مسأله هستند که ایرانیان و تبریزی های مشروطه طلب به عنوان یک توده اجتماعی از لحاظ رفتاری به مولفه هایی دست یافتند که تأثیری شگرف در سهم آن و پیروزی مشروطیت داشته است. این مقاله با استفاده از نظریه روانشناسی توده گستاو لوبن، این مولفه ها را مدنظر قرار داده که موضوعاتی مانند سازش ناپذیری، برتری جویی، قهرمان پنداری و تحریک پذیری بیشترین نقش را در موفقیت مردم داشته است.

«نقش روحانیت در نهضت مشروطیت با تأکید بر روحانیت تبریز»

آقای محمد یار محمدی و همکاران شان از شهر جیرفت این تحقیق را تهیه و تدوین کرده اند. آنچه که محور این نوشته را تشکیل می‌دهد نقش رهبری روحانیت در بسیاری از قیام ها و جنبش های اجتماعی و سیاسی تاریخ ایران است. این طیف مرجع که نقش بی بدیل در استقلال و هویت سیاسی ایران را بر عهده دارند. از گذشته های دور تا کنون و آن هم به صورت میدانی و عملی این کار کرد را با بذل علم، عمر و حتی جان خود به منصفه ظهور رسانده اند، به همین جهت، توصیف فعالیت ها، رهبری ها و اهداف و آرمان های آنها و تحلیل آن، از جمله ضروریات تحولات تاریخی، اجتماعی و سیاسی ایران و ملت این کشور شکوهمند به شمار می‌رود. این نوشته نقش روحانیون تبریز را به ویژه در عصر مشروطه آورده و خواننده را نسبت به اهمیت آن توجه داده است.

«بررسی نقش حماسی ۳۱ زن آذربایجانی در جریان انقلاب مشروطیت»

عنوان بالا نام مقاله ای است که خانم رقیه ولایتی با کمک سایر